

Parimad kohad üleminekuperioodi lehmadele

Rühma- ja pidamissüsteemi planeerimine ning **ehituslikud lahendused** tagavad lehmade otstarbeka paigutuse poegimisperioodil.

Poegimisboks, millel on allapanuga lamamisala ja turvavõrede ning sileda ja jäiga põrandaga söötmissala

Lehmalauda planeerimisel mõeldakse põhjalikult läbi, millisel lüpsiplatsil peaks lüpsma, ja kaalutakse detailselt, kuidas laut hakkab välja nägema. Kõige olulisemat laudaosa – üleminekuperioodi lehmade osakonda – peetakse sageli vähetähtsaks. Samas on hulk põhjusi, miks just erivajadustega ja värskelt poeginud lehmade osakond peaks olema väga hästi läbi mõeldud. Hiljem, kasutamise ajal võib see sektor saada mõjuvaks piiravaks teguriks lauda juhtimisel.

Aeg kinnijäämisest kuni umbes kolm nädalat peale poegimist paneb lehma tervise ja produktiivsuse tõsiselt proovile. Enamasti haigestub lehm ainevahetus- ja nakkushaigustesse laktatsiooni esimestel nädalatel. Piimatoodangu kiire kasv ja samal ajal mittesuurenev söödakogus laktatsiooni alguses tekitavad paljude toitainete puuduse. Lehmadel, kes selle olukorraga toime ei tule, esineb poegimishalvatust, ketoosi ja libediku paigaltnihkumist. Hormonaalse tasakaalu häirumine seoses poegimisega toob omakorda kaasa immuunsüsteemi nõrgenemise. Negatiivne energiabilanss koos keskkonnast tuleneva stressiga võib põhjustada lehma haigestumise. Et seda vältida ja lehmade tootlikkust parandada, tuleb täiustatud pidamisstrateegia jaoks välja töötada optimaalsed üleminekuperioodi lehmade laudad.

Vana lauda kasutamine

Kui mõtted uue lauda ehitamiseks on küpsenud, siis peab tegema põhimõttelise otsuse: kas pidada tulevikus kõiki loomi koos uues laudas või kasutada osaliselt ka vanu hooneid? Mis puudutab pidamistingimusi ja lauda töökorraldust, siis ei tohi vanade lautade kasutamisel mingeid kompromisse teha. Selleks on olemas mitu võimalust.

Kui vanas laudas on toimiv lüpsiplats, võiks kinnislehmi, värskelt poeginud, haigeid loomi, s.t riskirühmi, siin pidada. Uues laudas oleksid ainult need lehmad, kes probleemideta lüpsavad. Sellisel juhul paraneb uue lüpsiplatsi läbilaskevõime, kuid kaks lüpsiplatsi tähendavad topelt personali ja muutuvaid kulusid. Selline lahendus kujuneb majanduslikult tasuvaks alates teatud lehmade arvust.

Kui vanas laudas ei ole lüpsiplatsi, siis saaks siin pidada kinnisperioodi alguses olevaid loomi. Lõpptiined loomad peaksid kindlasti olema uues hoones, et tagada nende õigeaegne ja sujuv paigutamine poegimisboksi.

Lauda suurust arvestades peab välja selgitama, mis kriteeriumide alusel hakatakse lehmi rühmitama, kui suured on rühmad ja mida tuleb ehitada. Tegurid, mis mõjutavad rühmade struktuuri, olenevad suurel määral lüpsiplatsi suuruselt, lehmade heaolu optimeerimisest, erinevatest söötmissstrateegiatest ja töö tõhususest.

Esmalt peaks kindlaks määrama, millised on eri rühmade söötmist, seemendamist ja raviprotseduure puudutavad vajadused. Ruumivajadus üleminekuperioodi lehmade laudas võib olenevalt pidamissüsteemist suuresti varieeruda (vt tabel).

Tabel. Ruumivajadus üleminekuajaperioodi lehmade laudas (WDMC järgi)

Rühm	Aeg	Lüpsi- lehmade %	Kari 250 lehma	Kari 500 lehma	Kari 1000 lehma	Lauda tüüp
Kinnisperioodi alguse lehmad	35 päeva	12%	25	49	98	Sügavallapanuga boks
Ettevalmistusperioodi lehmad	21 päeva	6%	12	25	49	Sügavallapanuga boks
Ettevalmistusperioodi mullikad	21 päeva	3%	4	12	25	Sügavallapanuga boks
Poegivad lehmad	3 päeva	0,33%	1	2	4	Põhkallapanuga boks
Poegivad mullikad	3 päeva	0,33%	1	2	4	Põhkallapanuga boks
Poegivad loomad	3 päeva	0,33%	1	2	4	Põhkallapanuga boks
Poeginud lehmad/mullikad	2 päeva	1%	2	4	8	Sügavallapanuga/põhkallapanuga boks
Müügikõlbmatu piim	5 päeva	3%	4	12	25	Sügavallapanuga/põhkallapanuga boks
Värskelt poeginud lehmad	14 päeva	3,5%	7	27	29	Sügavallapanuga boks
Värskelt poeginud mullikad	14 päeva	1,5%	3	6	12	Sügavallapanuga boks
haiged lehmad + mastiit – piim müügikõlbmatu		2%	4	8	16	Sügavallapanuga/põhkallapanuga boks
Riskilehmad, piim müügikõlblik		2–6%	4–12	8–25	16–49	Sügavallapanuga/põhkallapanuga boks
Tapalehmad, ka kinni		1,50%	3	37	12	Sügavallapanuga/põhkallapanuga boks

Igal rühmal on erinevad pidamistingimused

Kui pidamissüsteemi planeerimine on lõpetatud, peaks lauda ehitamise ajal lähtuma järgmistest eri rühmade pidamistingimustest.

Kinnisperioodi algus (umbes 20–55 päeva enne poegimist)

Kinnisperioodi alguses võib lehma pidada tootmislaudas. Oluline on jälgida, et sõnnikukäigud ei oleks libedad. Lamamisasemed võiksid olla sügavallapanuga. Kindlasti peaks lehmade arv rühmas olema vastavuses asemete arvuga. Söötmislaual piisab turjatorust, kuna lehmad ei vaja sellel perioodil fikseerimist plaanilisteks toiminguteks. On väga tähtis, et vähemalt 75% loomadest mahuks samal ajal sööma. Iga päev tuleks kontrollida kuivaine söömist. Sõnnikukraap võiks töötada automaatrežiimil, kuna selles sulus ei tohiks poegimisi ette tulla. Lehmad peaksid korra nädalas jalavannist läbi käima. Lehmade liikumine poegimise ettevalmistusrühma toimub poegimisaja järgi korra nädalas.

Ettevalmistusrühm (20 päeva kinni kuni poegimiseni)

Lehma ja mullikaid peaks pidama eri rühmades. Mullikad on karjahierarhias allpool ning söövad tihti väiksemaid söödakoguseid kui vanemad lehmad. Seetõttu ei ole neil alati ligipääsu söödalavale, et oma vajadusi rahuldada.

Ka ettevalmistusperioodil võib lehma pidada lamamisasemetega laudas. Ülepaigutus on vastunäidustatud. Turvavõrega söötmislaual võiks olla turjatoru ja ühel ajal peaks sööma mahtuma vähemalt 75% rühmast. Kasutada võiks kaelasulgureid, et udaraid saaks paremini jälgida.

Sõnnikukraapi tuleks juhtida käsitsi, kuna siin võivad loomad juba poegida. Korra nädalas peaksid loomad käima läbi jalavannist.

Ehituslikult tuleks silmas pidada, et ettevalmistusrühm oleks kohe poegimisala kõrval, et tagada silmside loomadega. Väravate ja sulgude süsteem peaks võimaldama töötajal poegiva lehma ettevalmistusrühmast poegimisboksi ajada. Lehmad tuleb kindlasti enne poegimise algust ringi ajada.

See sisse-väljalaskesüsteem toimib ainult kolmekordse lüpsiga farmides, sest siis on tagatud ööpäevane jälgimine. Sellisel juhul saab poegimisala intensiivsemalt kasutada, kuna loomad viibivad põhkallapanuga boksides vaid mõned tunnid.

Kahekordse lüpsi korral tuleb planeerida suurem poegimisala, kuna lehmad jäävad sinna kauemaks. Oluline on silmas pidada, et ka lõpstiineid mullikaid peetakse vähemalt kolm nädalat enne poegimist samades tingimustes.

Värava abil suunatakse lehm poegimisboksi

Värskelt poeginud lehmad (üks kuni kolm päeva peale poegimist)

Poegimisboks, kus lehm võiks peale poegimist vajadust mööda viibida kuni kolm päeva, peaks olema põhk- või liivallapanuga, kasutada võib ka põhuga kaetud liivapõrandat. Iga poegiva looma kohta peaks olema vähemalt 8 m² hästi karestatud pinda, et loomad saaksid peale poegimist kindlalt tõusta. Soovitatav oleks kasutada topeltbokse, kus söödalaval oleksid kaelasulgurid loomade fikseerimiseks.

Hea hügieeni saavutamiseks peaks bokse peale iga poegimist puhastama. Suured väravad, äärekandid ja ühetasandiline põrand aitavad kaasa kiirele mehaanilisele puhastamisele. Põhkallapanu piirkonnas peaksid olema hästi ligipääsetavad külmakindlad jooturid. Probleemsete lehmade jaoks peaks igas boksis olema pukk üksiklehma fikseerimiseks. Sellele pukile peaks olema võimalik ligi pääseda mõlemast poegimisboksis. Piisava arvu poegimisbokside kõrval peaks olema haigete loomade boks halvatud ja opereeritud lehmadele. Samuti tuleks kasuks, kui läheduses oleks loomaarsti ruum, kus võiksid olla ravimid ja külmkapp kolostrumile. Et vasikatele saaks aegsasti (hiljemalt neli tundi peale poegimist) kolostrumit anda või neid talvel korralikult kuivatada, on mõttekas seada poegimisboksi lähedal sisse mõned vasikakuudid lampidega nende kuivatamiseks.

Fikseerimiseadis peatsis kahe poegimisboksi vahel

Keelurühm

Sii rühma kuuluvad lehmad, kelle piima ei saa müüa. Kuna selle rühma lehmad on eri laktatsioonistadiumites, võib neid pidada tootmislaudas. Soovitatav oleks söötislavale panna kaelasulgurid, kuna loomi tuleb mitmesugusteks ravitoiminguteks tihti fikseerida. Loomade arvu vähendamine rühmas võib paranemist kiirendada.

Riskirühm

Selle rühma lehmade piim läheb küll müüki, kuid neil on eri tüüpi puuded, nagu suur udar, neile on tehtud libedikuoperatsioon või on neil mõni muu hälve, mis muudab nende viibimise tootmisrühmas keeruliseks. Tuleb otsustada, kas loomadel ei oleks parem olla põhkallapanuga poegimisboksis või vabapidamislaudas.

Värskelt poeginud (1–14 päeva peale poegimist)

Esmapoeginud mullikaid ja lehmi peaks pidama eraldi. Mugavad asemed ja hõredam asustus kiirendavad laktatsiooni algust. Soovitatav oleks siin kasutada topeltreaga asemeid, mida saaks täita 100% ulatuses. Kolmerealise süsteemi korral ei tohiks täita üle 80% asemetest. Kaelasulgurid on kindlasti vajalikud, kuna

iga päev peaks mõõtma temperatuuri, kontrollima emakat ja libedikku ning uurima ketoosi. Söödaratsioon peaks vastama värskest poeginud looma omale, kuid energia- ja valgusisaldus peaks jääma veel alla maksimumtaseme.

Edu alus

Ilma kõrvalekalleteta lehmad, kelle piimatoodang on ootuspärane, võib jooksvalt paigutada tootmislautu. Esmapoeginud mullikaid on vaja eraldi pidada nende väiksema vatsamahu ja suurema toitainete vajaduse tõttu, millel on tähtis roll nende kasvus. Eraldi peetuna lüpsavad mullikad stabiilsemalt ja tiinestuvad palju paremini.

Üleminekuperioodil pannakse nurgakivi järgmise laktatsiooni edule. Seda peaks uue lauda planeerimisel kindlasti silmas pidama.

Christiane Brandes

Innovationsteam